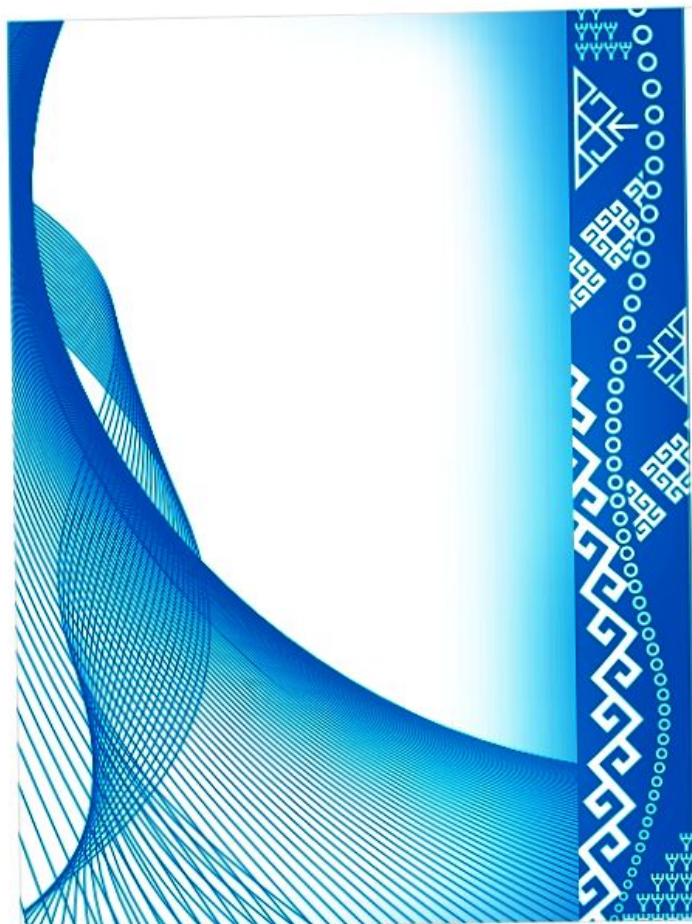




МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИҲ

Илимий-методикалық журнал



№ 3/3 2025



xususiyatlari hamda ularning tashkilotchilik kompetensiyasini rivojlantirishning amaliyotdagi holati hozirgi kundagi dolzarb vazifalardan biridir. Bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash nuqtai nazaridan kompetensiya - oliy ta'lim tizimida o'qitish jarayonini samarali tashkil etish uchun zarur bo'lgan va kasbiy tayyorgarlikka qo'yiladigan ijtimoiy talablar (me'yorlar) dan o'zib ketishdir. Tahlillar asosida tadqiqot ob'ekti bilan bog'liqlikda "kompetensiya" va "kompetentlik" ni quyidagi ta'rifi shakllantirildi: kompetensiya - mehnat bozori sharoitidagi o'zgarishlar va innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorgarlikni o'zida ifodalaydi. Amaliy-sog'lomlashtiruvchi mashg'ulotlarni o'qitishga doir tashkilotchilik vazifalarini hal etishga qobiliyatlilikdir; kompetentlik - noan'anaviy vaziyatlar, kutilmagan holatlarda mutaxassisning o'zini qanday tutishi, muloqotga kirishishi, raqiblar bilan o'zaro munosabatlarda yangi yo'l tutishi, noaniq vazifalarni bajarishda, ziddiyatlarga to'la ma'lumotlardan foydalanishda, izchil rivojlanib boruvchi va murakkab jarayonlarda harakatlanish rejasiga egalikdir.

Tashkilotchilik kompetensiyasi - bu bo'lajak o'qituvchining o'z kasbiy faoliyatida bilim, ko'nikmalar va tashkilotchilik harakatlarini bajarish usullarini safarbar qilish qobiliyatidir.

Tashkilotchilik qobiliyati - pedagog tomonidan ta'limiy va tarbiyaviy jarayonlarni ilmiy-nazariy, metodik va hissiy jihatdan to'g'ri tashkil etilishini anglatuvchi sifatdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга курашимиз. - Т.: Ўзбекистон, 2017. - 488 б.
2. Павлова Л.Н. Управленческая компетенция педагога / Л.Н. Павлова // Профессиональное образование. Столица. – 2013. – №2 – С. 30-31.
3. Виноградов С.А. Развитие управленческой компетентности руководителя учреждения физкультурного образования: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.08 / Виноградов Станислав Александрович. – Челябинск, 2013. – 24 с.
4. Фёфелова В.Н. Формирование управленческой компетентности специалиста по рекреации и туризму: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Фёфелова Вера Николаевна. – Москва, 2010. – 187 с.

Махсус педагогларни касбий фаолиятга тайёрлаш механизмларини такомиллаштириш

Ибадуллаева Ш.Н.

Чирчик давлат педагогика университети
"Махсус педагогика" кафедраси ўқитувчиси

Tayanch so'zlar: педагог, касб, инновацион, олий таълим, мустақил, машғул, кўникма.

Ключевые слова: учитель, профессия, инновация, высшее образование, самостоятельный, занятие, навык.

Key words: teacher, profession, innovation, higher education, independent, occupation, skill.

РЕЗЮМЕ

Ушбу мақола педагогларни касбий амалиётга тайёрлаш мақсадида олий таълим амалиётига инновацион таълим технологиялари ва оптимал механизмларни тадқиқ этиш, педагогик амалиёт жараёнида ахборот муҳитини яратиш ҳақида маълумотлар берилган

РЕЗЮМЕ

В статье представлена информация по изучению инновационных образовательных технологий и оптимальных механизмов практической деятельности высшей школы в целях подготовки педагогов к профессиональной деятельности, а также по созданию информационно-образовательной среды в процессе педагогической практики.

SUMMARY

This article provides information on the study of innovative educational technologies and optimal mechanisms for higher education practice in order to prepare teachers for professional practice, and on the creation of an information environment in the process of pedagogical practice.

Махсус педагогларни касбий амалиётга тайёрлаш мақсадида олий таълим амалиётига инновацион таълим технологиялари ва оптимал механизмларни тадқиқ этиш, педагогик амалиёт жараёнида ахборот муҳитини яратиш, талабаларнинг мустақил таректориясини самарали ташкил этиш, улар эришган натижаларни баҳолашнинг халқаро мезонларини амалиётга татбиқ этиш каби масалалар давлатнинг қатор ҳужжатларида

алоҳида вазифалар сифатида белгилаб қўйилган. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2019 йил 8 октябрдаги ПФ-5847-сон “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги Фармонида, жумладан, “...таълимнинг узлуксизлигига эришиш мақсадида умумий ўрта, ўрта махсус ва олий таълим дастурларининг уйғунлиги ва изчиллигини таъминлаш; индивидуал таълим траекторияларига асосланган, талабаларда креатив фикрлаш, амалий кўникмаларни шакллантиришга қаратилган ўқув режалар ишлаб чиқиш; талабаларнинг мустақил таълим соатларида, назарий ва амалий машғулотлар ўқув жараёнида компетенцияларни кучайтиришга қаратилган методика ва технологияларни жорий этиш”-каби вазифаларга алоҳида эътибор қаратилган. Мазкур вазифалар олий таълимнинг барча йўналишлари қаторида махсус педагогика йўналишида ҳам ўқув жараёнига замонавий педагогик технологиялар, вариатив ўқув режаларсиз, касбий йўналган дастурларсиз ва адаптивлаштирилган ўқув-методик материалларни манзилли жорий этишсиз, профессор-ўқитувчиларнинг инновацион фаолиятини ташкил этишсиз амалга ошмайди. Қачонки, олий таълим педагогикада янгиликка интилиш, етакчи тенденцияларни ўрганиш ва жорий этишга йўналганлик, ижтимоий буюртма талабларини қадрият даражасига кўтариш ҳисси шаклланмас экан, бўлажак мутахассис-педагогларда касбий мотивация, ўқитиш методикаларини ўрганиш, педагогик-психологик диагностика инструментларини қўллашга интилиш, модулларни тўлиқ ўзлаштиришга масъулиятни таркиб топтириб бўлмайди. Бундан ташқари давлатимиз раҳбарининг 2022 йил 28 январдаги ПФ-60-сон “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”, 2020-йил 29-октябрдаги ПФ-6097-сон “Ilm-fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi farmonlari, 2017 йил 20 апрелдаги ПҚ-2909-сон «Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида», 2018 йил 5 июндаги ПҚ-3775-сон «Олий таълим муассасаларида таълим сифатини ошириш ва уларнинг мамлакатда амалга оширилаётган кенг қамровли ислохотларда фаол иштирокини таъминлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги Қарорлари ҳамда бошқа олий таълимга доир норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган вазифаларнинг аксарияти, асосан, олий таълим мазмунини жаҳон тенденциялари асосида модернизациялашни, кадрлар тайёрлаш амалиётига илғор халқаро тажрибаларни олиб киришни, назария ва амалиёт уйғунлигига асосланган таълимни ташкил этишда самарали технологиялардан фойдаланишни кўзда тутди.

Маълумки, инклюзив таълим, коррекцион таълим, уйдаги таълим ва бошқа имконияти чекланган болалар учун мўлжалланган таълимга интегратив компетенцияларга эга кадрларни тайёрлашга доир ислохотлар нафақат Ўзбекистонда, балки етакчи мамлакатларда ҳам тез суръатларда амалга оширилмоқда. Чунки узлуксиз таълимнинг ҳар бир бўғинида трансформация жараёни тезлашмоқда. Бу вазият замон талаби, ахборотлашган муҳит, инсон ва жамият тафаккури имкониятларининг кенгайиб, кўп қирралилик тавсифга эга бўлиб бораётганлиги билан боғлиқдир.

Ҳозирги кунда педагогик ёндашувлар, жамоатчилик дунёқарашидаги ўзгаришлар ҳамда кундалик ҳаёт фаолиятини ахборотлаштириш шароитида XXI аср талабасининг академик-ижтимоий эҳтиёжларига мослашувчан инновацион ёндашувлар татбиқ этилмоқда. Жумладан, ўқитиш жараёнида замонавий технологияларнинг қўлланилиши, аввало, талаблар ўзгариши, талаба ҳамда педагог ўртасидаги фаолиятнинг дўстона муносабатга асосланиши, мустақил қарор қабул қилишга ундовчи муҳит яратишга эҳтиёжнинг кучайиши билан боғлиқдир. Бундан ташқари давлат ва жамият ҳаётидаги иқтисодий ва ижтимоий ўзгаришлар интервалининг қисқалиги ва мунтазамлиги талабаларни мустақил таълим олиш, касбий амалиёт моделларини яратишга имкон берувчи ўқитиш шакли ва ёндашувларидан фойдаланишга ундамоқда. Айнан мана шундай ёндашувларнинг кенг қамровли қўлланилиши учун ҳамда талабаларда касбий компетенцияларни назария ва амалиёт уйғунлигида шакллантириш учун мос ва қулай муҳит педагогик амалиёт жараёнидир. Педагогик амалиёт мазмунини такомиллаштириш,

оддий ҳисоботлар учун мўлжалланган тизимдан, амалий йўналган ва касбий йўналганликни намоён этишга мотивацияловчи жаарёнга ўтиш биз танлаган муаммонинг бош илмий мўлжали ҳисобланади. Шунинг учун махсус педагогика йўналишида сифатли кадрлар тайёрлаш имконини берувчи индивидуал йўналган таълимий фаолиятни педагогик амалиёт жараёнида ташкил этишнинг шакл ва усуллари танлашда олий таълим педагогларидан касбий сезгирлик ва педагогик масъулият тақозо этиляпти. Биз олий таълимда талабаларнинг академик-ижтимоий траекториясини самарали ташкил этишнинг дидактик ҳамда психологик имкониятларини алоҳида ўрганиш мақсадга мувофиқ деб ҳисобладик. Чунки педагогик амалиёт даврида талабаларнинг жараёнга психологик тайёр бўлиши муҳим шартлардан ҳисобланади. Педагогик амалиётда талабалар касб эгалари билан, ўзлаштириши турлича ва ўзига хос индивидуал хусусиятларга эга ҳамда ривожланишида муаммолари бўлган ўқувчилар (мактабгача ёшдаги болалар) билан мулоқотга киришадилар. Ушбу мулоқот асосида улар касбий фаолият моделларини бевосита ўзлаштирадилар. Шунинг учун биз тадқиқот доирасида турли давлатларнинг бу борадаги тажрибаларини ўрганишга эътибор қаратдик.

Маълумки, охириги ўн йилликда Англия, Германия, Франция, Жанубий Корея, Япония ва Америка Қўшма Штатлари ва бошқа ривожланган давлатларнинг олий таълимида қўлланилувчи кредит-модуль тизими мазмунан ва шаклан такомиллаштирилди. Жаҳон олий таълим амалиётида самарали ва етакчи тенденция сифатида Европа ягона таълим муҳитининг Болонья тизими устуворлик қилмоқда. Ҳозирги кунда жаҳон миқёсида кредит-модуль тизими кенг қўлланилиб келинмоқда. Буннинг бош сабаби замонавий, инновацион фаолиятга тайёр мутахассисдан касбий компетентлик ва турли вазиятларда тезкор қарор қабул қилиш, жамоавий ҳаракатланиш ва унда ўзини намоён этиш, касбий ва ижтимоий ахборотларни мустақил излаш, топиш, олиш, таҳлил қилиш, қайта ишлаш, манзилли фойдаланиш, трансформацион вазиятларга мослашувчанлик талаб этилишидир. Санаб ўтилган касбий, шахсий, махсус сифатларга эга мутахассисни тайёрлаш эса, олий таълим муассасалари олдида турган долзарб ижтимоий-педагогик масалалардандир.

Олий таълимда ўқитишнинг кредит-модуль тизимидан фойдаланиш санаб ўтилган жиҳатларга эга кадрларни тайёрлашда кенг имкониятлар яратади. Касбий етилиш жараёнини қулайлаштириш ва самарадорлаштиришда ҳамда меҳнат бозорининг ўзгарувчан эҳтиёжларини қоплашда мазкур тизим энг оптимал механизм сифатида намоён бўлмоқда. Яъни кредит-модуль тизими олий ўқув юртлари битирувчиларининг академик мобиллигини таъминлайди. Кредит тизимининг аҳамияти шундаки, академик дастурлар меҳнат бозори талабларига мос ҳолда тузилади. Айниқса, мустақил таълим ва амалиётнинг алоҳида компонент сифатида ажратилишида ҳам талабаларни касбий фаолиятга эрта тайёрлашни кўзда туғувчи механизм эканлигини намоён этади.

Мазкур тизим доирасида ўқув режадаги фанларнинг 50 фоизи танлов фанларига ажратилади. Бундан ташқари, таълим олувчиларни ўқитиш ва меҳнат бозорига комплекс тайёрлашга индивидуал ёндашилади. Талабалар мустақил таълим олишга мақсадли йўналтирилади. Бунинг учун олий таълимда назарий ва амалий машғулотлар ҳамда педагогик амалиёт интеграциясини мазмунан таъминлаш мақсадида ахборот муҳити тақозо этилади.

Бўлажак махсус педагогларни касбий фаолиятга тайёрлашнинг амалий йўналган жараёнида индивидуаллашган ва дифференциаллашган ёндашувлардан фойдаланиш таълим муассасаларининг муқобиллиги, ўқув-дастурий ҳужжатларнинг тизимлараро ҳаракатчанлиги, трансформацион ижтимоий-иктисодий шароитга мослашувчанлигини оширади.

Педагогик амалиёт жараёнида талаба йўналган педагогик таъсир инструментларидан фойдаланиш ҳар бир киши учун тенг равишда таълимни таъминлаш, интеллектуал, маданий, ижтимоий, илмий ва технологик салоҳиятни шакллантириш ва мустаҳкамлаш, таълим сифатини такомиллаштириш имконини беради. Бу тизимнинг олий

таълимга жорий қилиниши субъектлар фаолиятида шаффофликни таъминлаш, коррупция ҳолатларига барҳам бериш ва олдини олиш, ўқитиш-тарбиялаш сифатини ошириш, талабаларнинг ҳаққоний потенциалини юзага чиқаришга имкон беради ва уларни мустақил ўқиб-ўрганиш, ўз устида ишлашга йўналтириш учун замин яратади.

Ҳозирги кунда Европа кредит-модуль тизими китъанинг деярли барча олий таълим муассасаларида қўлланилмоқда. Кредит-модуль тизимида олий таълим ўқитувчиси ва талабаларнинг ҳамкорликда-бир чизикда иш олиб боришлари муҳим омил саналади. Ушбу таълимда ўқитувчи талабаларнинг ўзлаштириш жараёнини мувофиқлаштиради, йўналтиради ва амалий йўналган тарзда ташкил этади, узликсиз равишда маслаҳат беради, бошқаради ва текширади. Талаба эса, ўз ўрнида академик-ижтимоий йўналтирилган, креатив ёндашган ҳолда мустақил ҳаракат қилади. Асосий эътибор талабаларнинг мустақил таълим олишига, қарор қабул қилишига, креатив фикрлашига, касбий компетенцияларни намоён этишига қаратилади.

Педагогика фанида билим билан амалиётнинг ўзаро боғлиқлиги масаласи тасодифий эмас. Мазкур масала шахс ривожланишининг турли босқичларида ўрганиш (кашф этиш, тақлид...) га бўлган ижтимоий эҳтиёж билан боғлиқ равишда ойдинлашади. Касбий билимларни ўрганиш, соҳага оид кўникма ва малакаларни эгаллашга мақсадли йўналганлик натижаларини намоён этишда амалиёт муҳим шартлардан ҳисобланади. Бунда талаба турли хил ижтимоий, иқтисодий ва маданий шароитларда фаолият юритиш учун тайёрланиши, дунёқарашлари, ўқитиш ва ўрганиш имкониятларини кенгайтириши жуда муҳим. Чунки у ўқитиш ва ўргатишга доир зарур ҳаракатларни турли вазиятларда, қўлланган ва қўлланмаган ҳодисалар оқимида бажаришига тўғри келади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ибадуллаева С. Н. (2023). Педагогическая практика в процессе комплексной подготовки студентов для профессиональной деятельности. Журнал педагогических изобретений и практик 20, 9-12.
2. Ибадуллаева С. Н. (2023). Бўлажак махсус педагогларни касбий фаолиятга тайёрлашда малакавий амалиёт даври. Европейский журнал междисциплинарных исследований и развития, 14, 347-350.
3. Ибадуллаева Ш.Н. Педагогик амалиёт жараёнида бўлажак махсус педагогларни касбий фаолиятга тайёрлашнинг механизмларини такомиллаштириш// Муғаллим ҳем узликсиз билимлендируё. Илимий-методикалык журнал 2023. 2/1.105-110 б.
4. Ибадуллаева Ш.Н. Педагогик амалиёт талабаларни касбий фаолиятга комплекс тайёрлаш жараёнида// Муғаллим ҳем узликсиз билимлендируё. Илимий-методикалык журнал 2023. 3/3.156-161 б.

Muloqotning madaniy fenomen sifatidagi funksiyalari

Aymatov A.Q.

Falsafa fanlari doktori(Dsc)
Samarqand davlat universiteti

Turayeva D. Sh.

Samarqand davlat tibbiyot universiteti
o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: muloqot, jamiyat, axborot, ixtiyoriy xotira, kommunikatsiya, interaktiv funksiya, perseptiv muloqot, madaniyat.

Ключевые слова: коммуникация, общество, информация, произвольная память, коммуникация, интерактивная функция, перцептивная коммуникация, культура.

Key words: communication, society, information, voluntary memory, communication, interactive function, perceptual communication, culture.

РЕЗЮМЕ

Mazkur maqolada, muloqot madaniyatining falsafiy fenomen sifatidagi turlari, darajalari va asosiy funksiyalarini tadqiq etish uning jamiyat taraqqiyoti qonunlariga muvofiq rivojlanishi ifodalangan. Zero, muloqot madaniyatining shakllanishi jamiyatning moddiy ishlab chiqilishi hamda ma'naviy hayoti bilan chambarchas bog'liq hisoblanadi. Muloqot madaniyatida bilimlar ziddiyat ichida tomonlarni bir-biriga

ТАСВИРИЙ САЊАТ ВА МУСИҚА

Fayzullayeva D. J. Rangtasvir – o‘quvchilarning badiiy tafakkur va ma’naviy kamolotini yuksaltirish omili

Muhammadiyeva Z.L. Yengil sanoat muhandisligida kompyuter grafikasining vazifasi

Shirinov A. L. Tasviriy san’at fanlar integratsiyasini ta’minlashning didaktik vositalari

Mamatov D.K., Bazarova X. F. Oliy ta’lim muassasalaridagi rangtasvir fanidan mustaqil ta’limda axborot texnologiyasidan foydalanish metodikasini takomillashtirish

Abdullayev S.F., Mardonova U. Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi ta’lim yo‘nalishlarida rangshunoslikka oid bilim va ko‘nikmalarni rivojlantirish

СОЦИАЛЛЫҚ ПЕДАГОГИКА

Xalmuratova Sh.B. Riskologik madaniyatning komponentlari, ko‘rsatkichlari va mezonlari

Ibraimova G.A. Ingliz tilini o‘qitishda kommunikativ yondashuv va madaniyatlararo muloqot kompetensiyani shakllantirishning pedagogik asoslari

Murodov M.Y. Gender tenglik g‘oyasini tadbiq etishning psixologik jihatlar

Ziyaudinov M.M. Malumotlar bazasi fani uchun maxsus o‘quv dasturiy ta’minotini takomillashtirishning nazariy asoslari

Axmedova F.J. Artur Konan Doyle detektiv asarlarida gender diskursi, pragmatik va kognitiv tahlil (“Bohemiyadagi janjal” asari misolida)

Пўлатова М. Технология дарсларини интерфаол усулда ташкил этиш механизмларини такомиллаштириш

Mirzasoliyev J. M. Oiladagi nizoli vaziyatlarda ijtimoiy muhitning ta’siri

Xurramov E.E. Integrativ yondashuv asosida bo‘lajak o‘qituvchilarning professional kompetensiyalarini shakllantirish

Xamidova F. Sh. Refleksiv yondashuv asosida talabalarning mediya faoliyatini baholash masalalar

Shadiyeva N. Sh. Geografiya ta’lim yo‘nalishi talabalarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish o‘rni va ahamiyati

Рахмонова Х. Замонавий ўзбек насида туш мотивининг ифодаланиши (Хуршид Дўстмухаммад қиссалари мисолида)

Matupayeva Sh. Z. Inklyuziv ta’limni tashkil etishning tashkiliy-metodik aspektlari

Jo‘rayeva Z. M. Tabiiy fanlarni o‘qitishda steam texnologiyasidan foydalanishning afzalliklari

Shadiyeva N. Sh., Fazliddinova K. M. Geografiya ta’limida yangi pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va qo‘llash metodikasini takomillashtirish

Anorboyev B. D. Fanlararo yondashuv asosida ta’lim jarayonida ma’naviy-axloqiy qadriyatlarni tarbiyalash metodikasi

Ибадуллаева Ш.Н. Махсус педагогларни касбий фаолиятга тайёрлаш механизмларини такомиллаштириш

Aymatov A.Q., Turayeva D. Sh. Muloqotning madaniy fenomen sifatidagi funksiyalari

Abulqosimova D.A., Jo‘raxonov O. Samarqand davlat universitetida o‘quv-tarbiyaviy ishlar

Жураев Ш. М. Структурно-организационная модель процесса развития рефлексивной позитивности у будущих учителей

Barnoyeva N.Y Authenticity in Language Learning: The Role of Corpus Linguistics and CLIL in TEFL

Buriyeva M. Sh. Code-Switching and Related Linguistic Phenomena: A Cross-Cultural Perspective

ФИЗИКАЛЫҚ ТӘРБИЯ ХӘМ СПОРТ